

MEDIJSKA KONSTRUKCIJA SRBIJE - RASKOŠNI SPEKTAKL NACIONALNE BEDE

Obrad Savić

*"No matter how paranoid you are,
you can never be paranoid enough"*

Peter Knight , Conspiracy Culture, 2001.

Pred čitaocima se nalaze obrađeni novinarski prilozi koji su u periodu od marta do septembra 2004. godine obeležili dnevnu i nedeljnu štampu Srbije. Mada se izveštaj *Helsinškog odbora za ljudska prava* odnosi na relativno kratak vremenski period, on predstavlja simptomatološki prikaz najnovijeg stanja u srpskoj štampi. Skupljena novinska građa upućuje na semantički okvir koji stoji u osnovi *Medijske konstrukcije Srbije*. U tom okviru nastala je novinarska proizvodnja one realnosti u kojoj su 'oslobođene' etničke i simboličke strasti dovedene do svojih krajnosti. Tu se radi o novoj fazi neodmerenog preplitanja nacionalizma i bestijalnosti koje već godinama oblikuje *medijsku džunglu Srbije*. Nacionalni mediji su stupili u poslednju fazu egzaltirane promocije 'oslobađanja' na svim poljima: političko i tržišno oslobađanje, medijsko i seksualno oslobađanje, oslobađanje žene i dece, oslobađanje proizvodnih i destruktivnih snaga, religijsko i nacionalno oslobađanje. Problem je u tome što egzaltirana promocija 'oslobađanja' dolazi u trenutku u kojem su glavne društvene, političke i nacionalne igre već odigrane. Medijima je preostalo da parazitski retuširaju i recikliraju spornu sliku prošlosti. Oslobođeno novinarstvo nastavlja da *medijski simulira* eruptivan nacionalni zanos, praveći se da srpska država i društvo užurbano hitaju u istom, homogenom pravcu, mada dobro znaju da je na delu ubrzavanje u prazninu. Srbija se doista nalazi u stanju hipertrofirane simulacije, i dakako neutralizacije, zastrašujućih posledica prošlosti.

Valja i dalje živeti kao da se nacionalističko zlo nije dogodilo: 'oslobođena' medija su preuzela zadatak da i dalje recikliraju 'herojsku borbu' (nostalgija za frontom) koja je, zahvaljujući međunarodnoj intervenciji, neopozivo *iza* nas. Usled inercije čistog kruženja već odigrane nacionalne priče, domaća medija su postala veliko utočište nacionalne nade, sabirno mesto svih srpskih iluzija. Današnje novinarstvo u Srbiji ne predstavlja uzoran korektiv poražavajuće javnosti, primitivne i neobrazovane publike, već obrnuto, njen autentičan medijski i politički koncentrat. Žurnalističku popularnost crpi iz prisilnog umnožavanja i kruženja istrošenog nacionalističkog diskursa koga obnavljaju posredstvom vlastite proizvodnje i potrošnje. Današnja medija u Srbiji žive od unutrašnje metastaze, jedne grozničave nacionalističke samozatrovanosti koja se ispoljava u dizajniranom poigravanju s nacionalnom katastrofom. Neophodno je rekonstruisati uslove i posledice medijske konstrukcije Srbije koja živi od zaraćene logike istine i laži, od istrebljenja očiglednosti i 'ubistva realnosti'.

Medijska konstrukcija Srbije

Tokom raspada makluanovske paradigme ('Medij je poruka'), demontirana je naivna, zdravorazumska predstava prema kojoj reči, tekstovi i slike izražavaju takozvanu spoljnu realnost. Sveopšta vera u puko poklapanje označitelja i označenog, reči i stvari, odavno je poljuljana: danas bi retko ko potpisao stav prema kojem je simbolički poredak reči puka transkripcija realnosti, izravno 'ogledalo prirode'. *Danas je na delu svojevrsan konzensus prema kome jezik i pismo (tekst) ne pokazuju smisao realnosti, oni su tu umesto smisla same realnosti.* Suočeni smo sa novom i veoma osobenom metafizikom prisustva: prema ovoj filozofskoj hipotezi, medijski omotač proizvodi vlastitu, medijsku realnost (recimo, virtuelnu, digitalnu, ili "sajber" realnost), koja je realnija od same stvarnosti. Nalazimo se usred sloma referencijalne slike sveta i trijumfa hiperrealnosti u kojoj vlada zakon *simulacije* ili zakon *inscenacije*. Zahvaljujući novim medijima i tehnologijama, režimi disciplinovanja i sistemi prisile dejstvuju iz, a ne *iznad* ili *izvan* društvenog tela. Da skratim, globalna ekspanzija medija i u vezi sa njima, promiskuitetna cirkulacija reči i slika, upućuje na umnožavanje i nasumično raspršivanje simboličkih poruka koje su lišene realnog smisla. Kada se stvari, događaji i znaci oslobode svoje suštine i pojma, od svog porekla i svrhe, tada ulaze u ritualno samoreprodukovanje hiperrealnosti.

Drugim rečima, pokretna vojska nacionalističkih znakova može medijski da dejstvuje uprkos realnom porazu nacionalnog projekta. Štaviše, rasterećen svoje stvarne osnove, nacionalni diskurs može da funkcioniše sasvim nezavisno od 'principa realnosti', u potpunoj pomami ili, pak, ravnodušnosti spram svog istorijskog nasleđa. Sama operacija 'neutralisanja' sramne i poražavajuće realnosti i proizvodnja sekundarne, dizajnirane realnosti stoji u osnovi Medijske konstrukcije današnje Srbije. Ona se napaja nacionalističkim ludilom tako što uspeva da sa ulice otme veliki deo političke energije i etničke strasti. **Srbija je medijski transformisana u veliki označitelj, u reklamnu agenciju koja nije ništa drugo do raskošni spektakl nacionalne bede.**

Iz metodoloških razloga je poučno naglasiti da se srpski mediji ovde ne posmatraju kao nekakva ideološka mašina (razgranata instanca posredovanja) koja treba da jednu problematičnu i spornu realnost dovede u etnički red, da je uskladi sa nacionalnim interesom, da je podredi državnim ambicijama koje su već suočene sa poslednjim trenucima svog krhkog suvereniteta. Upravo obrnuto, ovde se medijski pogon razumeva kao momenat one specifične, etničke ideologije koja tvori, proizvodi, i konstruiše nacionalističku realnost Srbije. Tu se zapravo radi o proizvodnji one političke realnosti koja se zasniva na *vladavini reči i slika*, a ne na *vladavini prava*. U medijskoj slici Srbije se ne radi o tome da vladajući nacionalni diskurs homogenizuje našu političku zajednicu, da ima preovlađujući uticaj na sve oblasti individualnog, socijalnog i političkog života. Vladavina reči označava onaj medijski i politički poredak u kome se realnost tretira kao nužan odraz vladajuće, i jedino dozvoljene ideje. Stvar je naprosto u tome *što je nacionalna ideja postala konstitutivni činilac realnosti*. Doista, u bivšoj Jugoslaviji, i u današnjoj Srbiji i Crnoj Gori, dakle, tokom komunizma i nacionalizma, reči su proizvodile zbilju, a mediji su konstruisali obavezujuću stvarnost. Pritom je potpuno jasno da dalekosežna ideološka promena legitimacijskog osnova Titovog i Miloševićevog režima nije ugrozila reproduktivnu matricu samog političkog režima. Možda je jedina razlika u tome što je tokom medijske *ritualizacije stvarnosti* kao obavezujuće merilo razlikovanja dozvoljenog i zabranjenog u komunizmu bila unifikovana budućnost, a u nacionalizmu homogenizovana prošlost! Mada zajedničko normativno jezgro ne postoji, jer se u socijalizmu radilo o 'autolegitimiziranju partijskog monopola', a u nacionalizmu o etničkom legitimiranju uzurpirane vlasti, može se tvrditi da se oba sistema nisu zasnivala na proizvodnji viška vrednosti, nego na proizvodnji viška moći. U svakom pogledu, mediji su bili odlučujući činilac koji je očuvao

vladavinu reči, s tim 'što je proizvodni kapacitet socijalističkog ideala uklonjen na upražnjeno sistemsko mesto... dovedena je – kao ekskluzivna ideološka matrica – ideja etničkog nacionalizma'. Konačno, temeljnu razliku između socijalističke i nacionalističke konstrukcije realnosti 'ne treba tražiti u *fasadnoj demokratiji* iza koje se nacionalizam skriva, već u njegovoj sposobnosti da proizvede ratnu tragediju'.

Čak i površan uvid u ideološku sliku Srbije danas upućuje na zaključak da je ona trajno opterećena pretežno onim idejama, snovima i slikama koje su bile u stanju da pripreme razaranje bivše Jugoslavije. Naravno, radi se o šovinističkoj *ideologiji mržnje* koja nije bila u funkciji naknadnog opravdanja ratne avanture, već je stajala u osnovi i tvorila je samu realnost rata. Mada je pod pritiskom i intervencijom međunarodne zajednice rat okončan, ideološka samo-reprodukcija poretka mržnje (*'nasilna delegitimizacija razlika'*) i nadalje predstavlja bitan uslov funkcionisanja nacionalističkog sistema Srbije. Ova tvrdnja se može dokazati, između ostalog, i dokumentima koji su arhivirani u ovom zborniku; većina navoda iz dnevne i sedmične štampe upućuje na zaključak da se medijska konstrukcija Srbije uporno oslanja na ideju nacije kao prirodne zajednice! To jednostavno znači da živimo u medijskom i političkom poretku koji se još uvek temelji na 'normativnim instancama' supstancijalnog, etničkog kolektiviteta koji može da funkcioniše samo tako **što se figura Drugog i Različitog neizbežno svodi na Stranca, i potom, na Neprijatelja kojeg valja ukloniti!** Pre svega zahvaljujući čudovišnoj *nacionalističkoj retorici* - koju sinhronizovano promovišu radija u Srbiji, srpska televizija i, naravno, srpsko novinarstvo – može se videti kako su mašine Medijske konstrukcije Srbije na odlučujući način učestvovala u velikom procesu pretvaranja društva u jedan osoben, militaristički scenario unutar koga su građani osuđeni da budu izmanipulisana publika. Građani su odavno postali žrtve medijskog kanibalizma koji u ime šovinističke slike nacije proždire poslednje ostatke budućnosti.

Da bi se uopšte shvatila geneza *medijske konstrukcije Srbije* kao istorija *bujanja klaustrofobičnog etničkog identiteta*, mora se razumeti veza između sloma 'realnog socijalizma' i uspona 'resantimanskog nacionalizma'. Naime, u trenutku kada je u ime specifično shvaćenog 'srpskog nacionalnog interesa' postavljen odlučujući zahtev za radikalnim redefinisanjem političkog karaktera jugoslovenske zajednice, nastala je šovinistička slika ugrožene srpske nacije. Srbiju su počeli da prikazuju u samostilizovanoj figuri nedužne žrtve: srpski narod je predstavlján kao objekt navodne zavere koju su inspirisali, pažljivo planirali i sprovodili neprijatelji

skriveni iza različitih maski. Konstruisana i medijski izmanipulisana slika srpske nacije kao nevine žrtve okružene neprijateljima bila je *predstavljena kao realnost* kako bi se *proizvela nova stvarnost*. Medijsko širenje osećanja ugroženosti rezultiralo je u realnim pripremama za odbranu; namerno je dozirano osećanje straha i neizvesnosti kako bi se opravdala ekspanzivna mržnja i neuspešan vojni pohod na ostatak bivše Jugoslavije. Da bi se proizveo homogenizirajući efekat neupitne pokornosti etniji i da bi se zaštitila tobože ugrožena sigurnost i dostojanstvo srpskog naroda, pokrenut je širok talas populističke demagogije i masovne mobilizacije, zvanično nazvane 'događanje naroda' i 'antibirokratska revolucija'. U ovakvom kontekstu, uloga kreatora ksenofobičnog nacionalizma kao srpskog političkog programa dodeljena je intelektualcima. Srpski mandaringi su preuzeli obavezu da uz svesrdnu pomoć medija kreiraju sliku stvarnosti koju će režim po svaku cenu realizovati. Stoga ne čudi da su krvavi sukobi na prostoru bivše Jugoslavije otpočeli u formi televizijskog i medijskog rata.

Ne bi trebalo da nas čudi što je srpska elita upravo pred rat obnovila omiljenu temu svetske zavere. Paranoična priča o zaveri protiv srpskog naroda još uvek se *medijski stilizuje* u dosluhu sa najmračnijim nacionalističkim strastima. Medijska stilizacija svetske zavere imala je za cilj da aktivira žestoku osvetu, da mobilise populistički revanšizam, kako bi se nepravedan odnos snaga u Jugoslaviji preokrenuo u srpsku korist. Podmukli diskurs gneva i osвете funkcionisao je kao oružje pristrasne i sve nemilosrdnije strategije isključivanja/homogeniziranja. Neuračunljiva ksenofobična lista neprijatelja koji su se navodno okomili na nedužnu Srbiju postala je trajno obeležje medijske reprezentacije Srbije. Današnji mediji se još uvek nalaze unutar zatvorenog kola užarenog i omamljujućeg nacionalističkog diskursa koji još uvek terorise javno mnenje Srbije.

Uprkos vojnom porazu i moralnom slomu srpske nacije, beogradski mediji nastavljaju da vode *publicistički rat* u nameri da dokinu jasnu razliku između smrti i života, istine i laži, mira i rata. Intelektualna elita Srbije samovoljno je kreirala i, preko kulturnog sektora i medijskog pogona, agresivno promovisala 'ksenofobičnu sliku' Srbije. Medijska reanimacija sektaškog parohijalizma izraz je emocionalne ranjivosti one političke zajednice koja nije uspela da se obračuna sa svojom prošlošću. Srpski mandaringi (simbolički bogalji nacionalnog identiteta) i dalje nastoje da preko medija ožive onaj osobeni kulturni i politički ambijent koji treba da rasplamsa istrošenu nacionalističku strast. Još uvek se igra na medijsku kartu povređenog

nacionalnog ponosa: javne poruke se slivaju u jedinstven zahtev prema kome rasut i desintegrisan srpski narod mora da promeni agregatno političko stanje, treba da se zgusne u jedinstvenu masu, da se sabere u etničko telo iz kojeg treba da nastane preporođena i jedinstvena srpska nacija. Stoga ne čudi da je javni i politički diskurs još uvek natopljen medijskom mržnjom koja sistemski podriva zvanične nacionalne napore da se u međunarodnim razmerama 'popravi imidž' Srbije.

Trikovi nacionalnog sećanja

*"The struggle of man against power is
the struggle of Memory against Forgetting"*

(Milan Kundera, The Book of Laughter and Forgetting)

Kakav je informativni kapacitet arhivirane novinarske građe koja se nalazi u izveštaju Helsinškog odbora za ljudska prava? Skraćena analiza preovlađujućih poruka koje su obeležile dnevnu štampu Srbije nedvosmisleno upućuje na zaključak da je javni i politički diskurs kontinuirano opterećen nacionalizmom i ksenofobičnom projekcijom 'drugosti'. Stoga, izveštaj Helsinškog odbora za ljudska prava upućuje na medijsku proizvodnju *ksenofobičnih narativa* koji se hronično upisuju u društvenu imaginaciju. Kako inače razumeti neospornu činjenicu da se udarni novinarski tekstovi, prilozi, komentari i feljtoni po pravilu odnose na osvetničke napade na susede, pretežno kosovske Albance, kao i na međunarodnu zajednicu i Haški tribunal. U čuvenom tekstu *Hitlerov duh* Hans Magnus Encesberger je opisao revanšističku aroganciju ponižene nacije: "Kad jedan kolektiv više ne vidi šansu da svoju realnu ili umišljenu poniženost prevaziđe sopstvenim naporom, on napreže svu svoju nacionalnu energiju kako bi stvorio neizmerne zalihe mržnje i zavisti, resantimana i žudnje za osvetom. On se oseća kao žrtva postojećih odnosa i poriče svaku suodgovornost za poražavajući položaj u kojem se našao. Traganje za tuđom krivicom tako može da počne". Umesto da u svojstvu razložnog kritičara šovinističkih strasti ustane u odbranu reformske budućnosti, nacionalna štampa se upustila u (ne)uračunljivo prekrajanje frustrirajuće prošlosti. Kao da opustošena i poražena Srbija nije u stanju da izađe na kraj s destruktivnim medijskim silama koje je sama oslobodila.

Poražavajuća slika srpskih medija posebno se odnosi na praksu prkosnog osporavanja zločinačke prošlosti. U stvari, retorički kontinuitet sa prethodnom političkom opcijom koja je dovela do raspada bivše Jugoslavije, ratova, razaranja i zločina predstavlja *mainstream* srpske medijske scene. Pritom, treba dodati, da su medija Srbije ovladala tehnikom *prikrivanja* koja se smatra ekstremnom formom poricanja prošlosti. Nacionalnu sramotu treba prikrivati i ne treba je dalje prenositi: samo ćutanjem nacionalnu tajnu možemo da usadimo u dubinu kolektivne amnezije, u samo središte našeg nacionalnog identiteta. Opescenarske veštine se hrane samoobmanjujućom retorikom da niko nije spreman da preuzme rizičnu odgovornost za neizgovorena, neimenovana zla prošlosti. Čak ni uzvišenoj drami života i smrti srpska medija još uvek nisu dorasla! U stvari, *mučno et(n)ičko repozicioniranje* obrazuje temeljnu strategiju medijskog odnosa spram zločinačke prošlosti. *Izmeštanje sećanja* koje nas opseđa poput neumitne smrti treba da obrazuje naš lokalni režim istine. Razapeta između profesionalne neodgovornosti, nacionalne sramote i političke lojalnosti, srpska medija istrajavaju na strategiji *oholog samoopravdanja*. U osnovi privremenog uspeha ove strategije ne nalazi se jednostran zahtev da se sebe zbaci teret kolektivne odogovornosti kako bi ostala pošteđena neprijatnih priznanja. Strategija nadmenog samoopravdanja prvenstveno se svodi na novinarsko relativiziranje prošlosti, na medijsko manevrisanje sa beskonačnom igrom 'istine' i 'laži'. Lišena realne referencijalnosti, prošlost je prepuštena novinarskim podvalama, proizvoljnim redakcijskim tumačenjima koji obrazuju mrežu navodno verodostojnih medijskih priča. Pošto je poništena razlika između istine i fikcije, realnosti i iluzije, svaka žurnalistička verzija, recimo o zastrašujućim događajima u Srebrenici, preuzima se kao oslobađajući narativ! Poricanje postojanja Holokausta ili Srebrenice se pripisuje učinku demokratizovanih medija koja su spremna da pluralistički plasiraju takozvanu 'drugu, recimo srpsku, stranu priče'. Naravno, ovom relativističkom ulančavanju egzaltiranih medijskih improvizacija nema kraja: ko uopšte može da zabrani tiranima, kriminalcima i zločincima da javno nastupaju u skladu sa pravilima post-moderne refleksivnosti. Na osnovu zloupotrebe metanarativnih modela medija su uspela da dopune onaj *inventar poricanja prošlosti* koji je tradicionalno stajao na raspolaganju političkim moćnicima, diplomatama, vojsci, policiji, mafiji i intelektualcima.

U sveopštoj zaveri protiv svuda-poreknute-očiglednosti često stoje i svedoci koji naivni veruju da se autobiografska svedočanstva automatski upisuju u nepristrasnu sliku prošlosti. Ovi zastupnici intimnih i uglavnom dramatičnih

pamćenja ne uviđaju da se *kolektivno sećanje konstruiše* – i to kako u privatnom, tako i u javnom životu. Sadržaj i intezitet kolektivnog pamćenja u značajnoj meri je određen prilikama u sadašnjosti kao i očekivanjima od budućnosti. Lišeni perspektive i budućnosti, medijski znaci Srbije su *prisilno mobilisani* kako bi naciju priveli *despotskoj sadašnjici*. Novinarski diskursi se strateški razvrstavaju i sveopštem bujanju umnožavaju kako bi *trikovima nacionalnog sećanja* obezbedili javni prostor i medijsku promociju. Na tom halucinatornom medijskom depou načelno ima mesta za sve jurišnike javne reči, posebno za rasno emancipovane koji još uvek veruju da se 'ispod crne kože krije džungla' i da su Albanci naši domaći Crnci! U naraslom žurnalističkom kovitlacu podjednako dobro manevrišu kako veliki nacionalni lupeži, tako i sitni nacionalistički prevaranti. Oni predstavljaju žurnalistiku avangardu *prvobitne akumulacije medijskih znakova* Srbije.

Beogradska medija su doživela neizbežan brodolom tokom razdragane kampanje za ratnu opciju i etničko čišćenje: od trenutka kada su novinarska pera saveznički zaronila u krvavu politiku bilo je jasno da će većina srpskih medija biti stilizovana po uzoru na 'obrađene' policijske fajlove. Pritom je egzaltirana javnost Srbije, koja je istovremeno bila dobrovoljni subjekt i objekt medijske militarizacije, postala zatočenik *prkosnog revanšizma*. Stoga se mora odbaciti popularna i veoma rasprostranjena medijska formula koja upućuje na skraćen odnos između manipulatora - izmanipulisanih! Plebiscitarna podrška ratnoj opciji se ne može tumačiti medijskom manipulacijom nedužnih i navodno neobaveštenih građana. Upravo obrnuto, naoružana osvetničkom narodnom retorikom, kriminalizovana i korumpirana štampa se upustila u konjunktorno (tiražno) osporavanje, i istovremeno, obnavljanje zločinačke prošlosti. Organizovana strategija poricanja je imale jedinstven cilj da dokažu kako je prisilno zaboravljanje prošlosti konstitutivno za kolektivno sećanje i nacionalno pamćenje. Medija su preuzela obavezu da sa Srbije skinu teret odgovornosti za poražavajuću nacionalističku prošlost. Štaviše, njima je pripala nacionalna čast da javno ometaju, i po mogućstvu obustave, započet proces dalekosežnog preispitivanja ulančane veze između državne politike, kriminala i ratnih zločinaca. Umesto da bude medijski vesnik odvažnog oslobađanja od straha, bede i stida, dakle glasilo novih građanskih vrlina, beogradska štampa je postala javno utočište najsramnijih laži, prevare i skandala. Pritom je *tabloizirana medijska histerija* postala idealna forma srpskog 'Unheimlich', dakle melodramsko suočavanje sa onim što je trebalo da ostane skriveno ali je greškom dospelo u javnost! Ogoljena (samo)banalizacija

političke i estradne elite Srbije upućuje na onu vrstu javne ispovesti koja je izgubila svaku moć da nas pogodi, uznemiri, pa čak i razočara. Celokupna javna i medijska sfera Srbije je brutalno tabloizirana fetišima onog drugog, stranog koji nas neumoljivo proganja. Euforična medijska galama se hrani uskrsnućem drugog, medijskom reciklažom uvezenih ikona, znakova, mode i rituala. Infantilna marketinška parola 'Naše, a Evropsko!' poziva na vulgarnu tabloizaciju Drugog, i još gore, budi histerične političke iluzije da se budućnost može dodirnuti iznutra, s ove strane. Onima koji još uvek veruju da mogu da žive drugačije od Modernosti, pa čak i protiv, izvan, Modernosti jedino preostaje da marketinški proizvode drugost kao razliku, kad već nisu u stanju da žive drugost kao vlastitu budućnost.

Imidž Srbije

Ogorčenim masama koje se teturaju pred razvalinama svojih nacionalnih iluzija, medijske mašine Srbije darežljivo nude jeftinu sliku 'ispolirane' realnosti. Radi se o medijskoj podvali koja ima za cilj da realnost privede čistom prividu, o razmetljivoj marketinškoj samoobmani koja će navodno obeshrabrenim građanima ponovo uliti nadu. Bahato obnavljanje patriotske retorike prepune krivice, laži i nepravdi, privremeno je potisnuto u stranu: javnu scenu je uzurpirala impresivna armija *egzaltiranih dizajnera realnosti*. Oni su preuzeli obavezu da preurede i doteraju medijsku sliku Srbije, da dizajniraju imidž razdragane nacije. Surova realnost je ograđena medijskim kulisama, i upakovana je u marketinški omotač u kojem su smeštene sve naše iluzije. Čini se da je u *semiološkoj slici* Srbije realnost svedena na političku funkciju znaka, na produkciju i reprodukciju simbolizovanog nacionalnog poretka. Kao da celo društvo živi od medijske proizvodnje i potrošnje znakova (o) realnosti, a ne od same realnosti: u nekoj vrsti usporene inercije fascinirani građani opsedaju nacionalan ekran na kojem još jedino mogu da se samodopadljivo ogledaju. Društvo depresivnog spektakla je postalo posledica *kreativnog znaka*, a ne njegov uzrok ili povod; to znači da su medijski znaci, slike i diskursi u stanju da *realnost konstruišu* kao *vlastitu simulaciju*. Javna i politička scena Srbije sve više postaje povlašćen prostor u kojem marketinški upakovana laž može da dosegne najviši sjaj (rejting) medijske istine. Dokinuta su sva intersubjektivna sredstva koja omogućavaju da se brutalna politička prevara razgraniči od šarmantne medijske simulacije. Tržišna veza između marketinških timova, medijskih štabova i političkih lidera posebno je značajna za razumevanje odlučujućeg efekta *imunizovanja* srpske realnosti. Javni

manekeni vlasti funkcionišu u skladu sa rigidnim nalogom vlastitog medijskog samoekspoziranja: opsesivno upražnjavanje *strategije bele društvenosti* zasniva se na ispiranju mozga, potiranju pamćenja, i naravno, uklanjanju tragova. Sve treba da bude čisto, belo, i naravno, bez ikakvih mrlja iz prošlosti.

Kako se suprostaviti medijskim mašinama Srbije, kako se odupreti masovnim ritualima autoreferencijalnosti, kada se svaka simulacija ispostavlja kao udvostručena manipulacija? Šta raditi u iskrivljenom javnom prostoru u kojem je nasleđe sramne prošlosti izolovano ćutanjem? Zar idilični nacionalni autizam ne upućuje na indiferentno društvo koje živi od manjka vlastite realnosti? Kako izaći na kraj s masovnim ogorčenjem onih koji s drugima, posebno strancima, stupaju u fobične odnose? Da li ovde radi o *novom žrtvenom poretku* koji je izložen ravnodušnom zaboravu, ako ne i preziru, novog svetskog poretka?

Pojačana provincijalizacija srpske javnosti, koja je u prekomernoj banalnosti sve više opsednuta samom sobom, izraz je paničnog straha od nepredvidljivih poteza međunarodne zajednice. Svima je jasno da vlastitom krivicom neumitno klizimo ka novoj (samo)izolaciji, i što je gore, opštem uverenju da se ponovo nalazimo izvan kontrole, mada ne i domašaja, svetske zajednice. Verovatno ćemo ponovo biti svrstani na listu *rizičnih društava* koje uprkos ritualnom izjašnjavanju za evropske okvire nastoje da žive drugačije od Modernosti, ako ne i protiv, izvan sâme Modernosti. U paničnom strahu od neizvesne budućnosti, figure *nacionalnog samosažaljenja* su poprimile nakazne forme. Da li je uopšte prikladno da se navede izveštaj o vešanju srpskih svinja na Kosovu za koje je, prema *Večernjim novostima* i *Inter-Nacionalu*, odgovorna međunarodna zajednica! Kako uopšte razumeti ovaj novinarski prilog koji poziva u odbranu etničkih svinja, kokošaka, i ostalih domaćih životinja. Ova novinarska lakrdija, skandal srpske javne scene, upućuje na zaključak da živimo usred regresivnog izobličenja realnosti koju više niko razuman ne može da prepozna.

Sve edukativne priče o etici u medijima, slobodnom pristupu informacijama, moralnom stavu novinara, ekonomskim interesima vlasnika, marketingu i informativnom tržištu deluju neubedljivo pred činjenicom da medijska konstrukcija Srbije funkcionise zahvaljujući dobrovoljnom činu kolektivne lakovernosti. Na delu je urušavanje srpske javne i političke sfere koja je spremna da u ime nacionalne lojalnosti prihvati, i povratno resorbuje, sve prevare, skandale, obmane i laži. Tu se

radi o jednoj zaraznoj medijskoj metastabilnosti koja se hrani energijom zaplašanih, odsutnih, rasejanih, apatičnih, neodgovornih i nekompetentnih građana. Možda je ova neuverljiva publika odogovorna za tvrdnju po kojoj su divljaci imali maske, građanstvo ogledala, a mi svoje ekrane ravnodušnosti!? Napadni marketing, advertajzing, i reklamni trikovi obelodanjuju neobičnu činjenicu da tržište robâ, informacija, uostalom kao i celo društvo, živi od 'medijske komemoracije'. Njihove žrtve su anemični građani i rezignirani potrošači koji ne mogu ravnopravno da učestvuju u teatralnoj društvenosti koja ugađa samoj sebi. Pa ipak, ogoljena inercija medijskog pretvaranja se i dalje odvija u apsolutnom dekoru cele nacije! Jedno od mogućih objašnjenja za ovu prekomernu nacionalnu osetljivost se sastoji u tvrdnji da u opustošenoj Srbiji više nije na delu produkcija rada već reprodukcija poziva na rad, reprodukcija *džinovskih rituala znakova rada* (brendovi) koji se neumoljivo šire nad celim društvom. Od građana se ne traži da stvarno proizvode, već da se socijalizuju, da aktivno učestvuju u ritualnim vrednostima društva, i da poput simbola i znaka funkcionišu u *opštem scenariju produkcije i reprodukcije nacionalne zajednice*. Milosrdna fabulacija odgođenog pregalaštva ne prestaje čak ni u potpuno apsurdnim okolnostima kao što je slučaj ekscentričnog vlasnika jedne privatizovane fabrike koji otpuštenom, i potom preminulom radniku, uručuje prinudan otkaz! Doista, za razliku od zapadnih modela simulacije, naši simulacioni modeli dejstvuju u opasnoj blizini stvarne, a ne samo simboličke smrti. Oni su dokaz da realnost ne nestaje u iluziji, već obrnuto da svaka iluzija nestaje u realnosti.

Ovom prilikom bih pozvao na dodatnu opreznost, posebno prema političkim implikacijama medijskog manevrisanja. Delim zabrinutost sa onim autorima koji ukazuju na poražavajuće posledice nerealnog i neodgovornog *samopredstavljanja* medijske slike Srbije. Međutim, moje slutnje idu mnogo dalje: zabrinjava me do kog stepena je nacionalistička simulacija uspela da uništi svaku političku i moralnu osetljivost za pitanja stvarnog života. Verovatno je samoobmanjujući odraz naše slike u nacionalnom ekranu sprečio da se odlučno suočimo s poražavajućom realnošću. Možda će se jednog dana građani Srbije ipak probuditi iz medijske začaranosti: ukoliko se trgnu postoji šansa da razbiju veliki nacionalni ekran, i da se poput Borhesovih likova iz *'Osvete naroda ogledala'* oslobode vrata raščaranom svetu.*

* Autor je predusretljivo ustupio "Zeničkim sveskama" tekst, inače zamišljen predgovor Zborniku "Medija kao deo antievropskog fronta" u izdanju Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Beograd 2005.